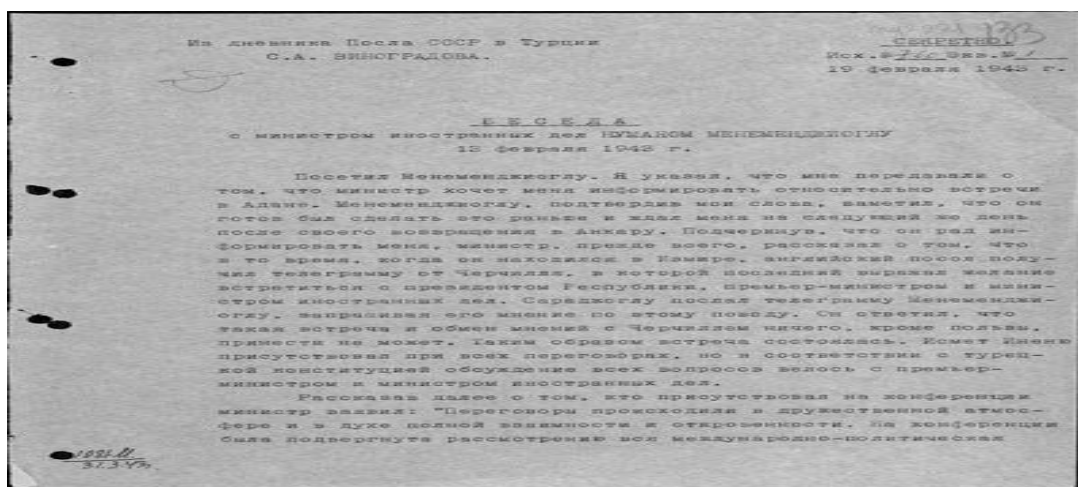
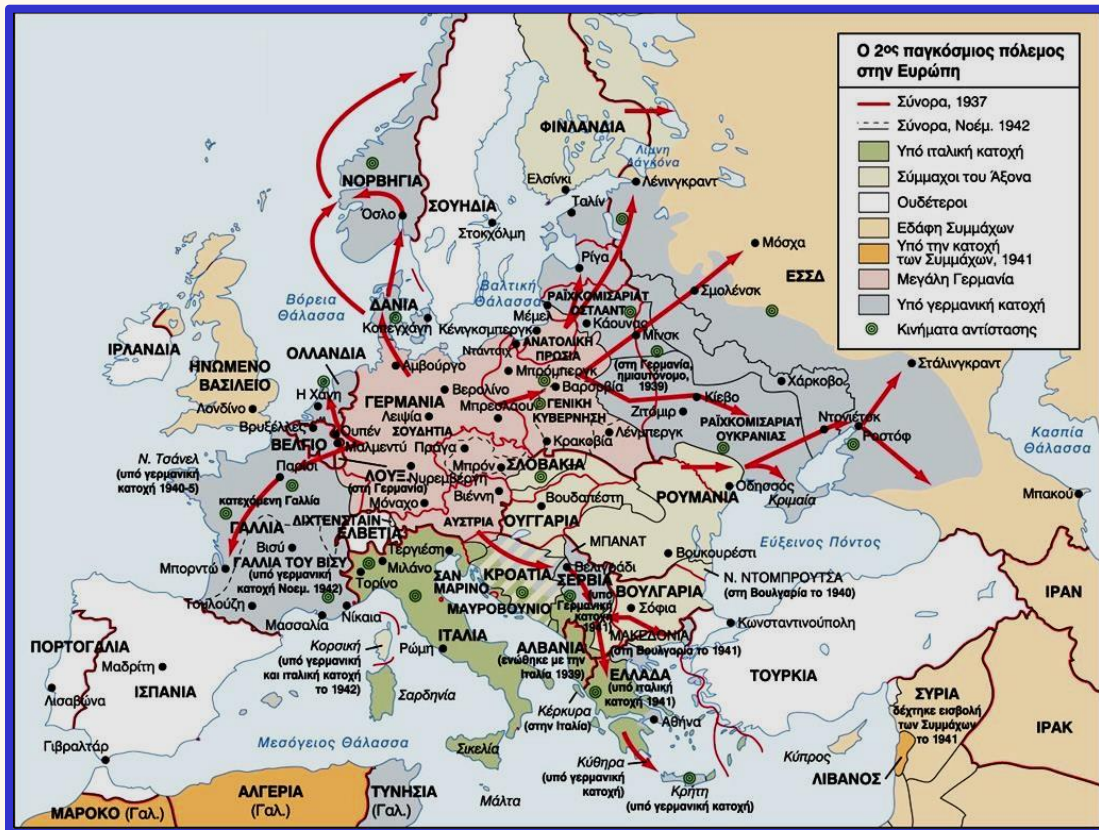

Πώς η Τουρκία «κοροΐδεψε» τον Τσώρτσιλ και τους Δυτικούς στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο -σύμφωνα με αποχαρκτηρισμένα Σοβιετικά αρχεία.

Αναρτήθηκε από τον Σωτηρη Δημοπουλο*.

η πρώτη σελίδα της αναφοράς του σοβιετικού πρέσβη

Δημοσιεύουμε ένα κείμενο του έγκριτου Ρώσου στρατιωτικού αναλυτή Γ. Κρούτικωφ, που δημοσιεύθηκε στις 8.3.21 στον ιστότοπο VZGLYAD, και στο οποίο παρουσιάζεται μεγάλο μέρος της αναφοράς του πρέσβη της ΕΣΣΔ στην Άγκυρα Σεργκέι Βινογκράντωφ, από τις 13 Φεβρουαρίου 1943. Το έγγραφο αποδεσμεύτηκε πρόσφατα από το Ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών, και έχει τεράστια σημασία για την κατανόηση της τουρκικής πολιτικής κατά το β' παγκόσμιο πόλεμο. Στην αναφορά γίνεται εκτενής μεταφορά των όσων αποκάλυψε ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Μενεμεντσίουγλου για τις επαφές που είχε η τουρκική ηγεσία με την Δύση και κυρίως με τον Τσώρτσιλ. Από τα όσα παραθέτει και από την αξιολόγηση του Ρώσου αναλυτή συνάγεται ότι:

α. Η Τουρκία είχε σαφή φιλογερμανική στάση, ήδη πριν από την έκρηξη του πολέμου. Η τουρκική ελίτ υποκριτικά επέμεινε στην "ουδετερότητα" και ανέμενε ότι σε περίπτωση γερμανικής νίκης θα μπορούσε να ανασυστήσει την Οθωμανική αυτοκρατορία, κάτι για το οποίο προφανώς είχε λάβει διαβεβαιώσεις από το Βερολίνο.

β. Η Τουρκία θα εισερχόταν στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας σε περίπτωση νίκης της τελευταίας στο μέτωπο του Καυκάσου, που θα άνοιγε το δρόμο της κατάκτησης της Μέσης Ανατολής.

γ. Οι Δυτικοί στην προσπάθειά τους να κερδίσουν με το μέρος τους την Τουρκία πρόσφεραν αφειδώς σύγχρονα στρατιωτικά μέσα, ακόμη και μέχρι τον Δεκέμβριο του 1944, χωρίς ποτέ η Τουρκία να τα χρησιμοποιήσει κατά της Γερμανίας.

δ. Οι Τούρκοι είχαν κατοχυρώσει, χωρίς να δεσμευτούν σε τίποτε, σε περίπτωση νίκης των συμμάχων, να έχουν λόγο στην διευθέτηση των μεταπολεμικών Βαλκανίων, και μάλιστα να στείλουν στρατό τουλάχιστον στην νότιο Βουλγαρία.

ε. Η Μόσχα βάσει των πληροφοριών που είχε από την πρεσβεία της, βεβαιώθηκε για τις προθέσεις της Τουρκίας, και μετέφερε σημαντικό τμήμα του στρατού του Καυκάσου στην Κριμαία, για την εκδίωξη των Γερμανών, ενώ το στράτευμα που παρέμεινε πήρε θέσεις επίθεσης πλέον, κυρίως στην περιοχή της Ατζαρίας.

στ. Η Τουρκία συμπεριελήφθη στην ομάδα των νικητών, με παρέμβαση της Δύσης, ως αντίβαρο προς τη Μόσχα, μέσω της εικονικής κήρυξης πολέμου κατά της Γερμανίας τον Φεβρουάριο του 1945.

Καθώς στην γεωπολιτική υφίστανται σχεδόν αναλλοίωτες οι βασικές συνισταμένες, είναι περιττό να τονίσουμε τη αξία της γνώσης της τουρκικής στάσης της εποχής εκείνης για την κατανόηση της τρέχουσας πολιτικής της Άγκυρας. Άλλωστε, αυτός είναι ένας από τους λόγους που ένα τέτοιο κείμενο δημοσιεύεται σήμερα, στοχεύοντας σε πολλούς αποδέκτες.

του Γιεβγένι Κρούτικωφ

Ένας από τους κυριότερους κινδύνους κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου ήταν η πιθανότητα κάποιες χώρες, όπως η Τουρκία, να εισέλθουν στον πόλεμο στην πλευρά της Γερμανίας. Τα αποχαρακτηρισμένα αρχαιακά έγγραφα δείχνουν με ποιο τρόπο η σοβιετική διπλωματία μπόρεσε να διασφαλίσει ότι η Τουρκία θα παρέμενε ουδέτερη - αν και αυτό ήταν αρκετά αμφίβολα.

Κατά τη διάρκεια του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου η σοβιετική διπλωματία έπρεπε να λύσει αρκετά, με την πρώτη ματιά, περιφερειακά ζητήματα, τα οποία, ωστόσο, δεν ήταν δευτερεύοντα. Φυσικά, από το καλοκαίρι του 1941, στο προσκήνιο ήταν τα θέματα του ανοίγματος του δεύτερου Μετώπου, και, στη συνέχεια, η συμφωνία με τους συμμάχους του συνασπισμού για τη μεταπολεμική παγκόσμια τάξη. Αυτό το πλέγμα των ζητημάτων θεωρείτο πλέον το κύριο έργο του σοβιετικού Υπουργείου Εξωτερικών κατά την περίοδο του πολέμου. Παράλληλα όμως υπήρχαν και λιγότερο γνωστά προβλήματα, τα οποία έπρεπε επίσης να επιλυθούν κατά καιρούς σε πολύ δύσκολες συνθήκες.

Μεταξύ αυτών των καθηκόντων ήταν ο καθορισμός της θέσης σε σχέση με τους συμμάχους της Γερμανίας, οι οποίοι διέφεραν μεταξύ τους στην εσωτερική δομή τους και στον βαθμό συμμετοχής στον πόλεμο κατά της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό είναι ένα ξεχωριστό και σπάνια ερευνημένο θέμα. Ένα άλλο πρόβλημα: η συνεργασία με τις κυβερνήσεις, χωρών που είχε καταλάβει η Γερμανία αλλά και συμμαχικών της κρατών, που ήταν εξόριστες. Εκεί, επίσης, δεν πήγαιναν όλα ομαλά και όχι μόνο για τη σοβιετική διπλω-

ματία. Είναι γνωστές οι συγκρούσεις μεταξύ του **Τσώρτσιλ** και του **ντε Γκωλ**, οι οποίες οδήγησαν σχεδόν σε ανοιχτό ρήγμα στις σχέσεις μεταξύ αυτών των δύο ασυμβίβαστων πολιτικών. Ξεχωριστό υπήρξε το πολωνικό ζήτημα.

Μια άλλη ομάδα καθηκόντων ήταν η συνεργασία με ουδέτερες χώρες ή με χώρες που μόνο λόγω των περιστάσεων αποκαλούνταν «ουδέτερες», αλλά στην πράξη έτειναν σε φιλο-γερμανικές θέσεις.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Τουρκία απέκτησε ιδιαίτερη σημασία, η ηγεσία της οποίας ανοιχτά έδειχνε συμπάθεια προς τη Γερμανία μέχρι το τέλος του 1944, αλλά με ανατολίτικο πονηρό τρόπο προσπαθούσε να καθίσει ταυτόχρονα σε πολλές καρέκλες. Για τη Σοβιετική Ένωση, η παρουσία ενός ασταθούς και ενίοτε επιθετικού γείτονα στο νότιο μέτωπο αποτελούσε σαφή απειλή, για να μην αναφέρουμε το πρόβλημα των Στενών και των διαρκών συνοριακών διαφορών. Οι σχέσεις των συμμάχων με την Τουρκία συμπεριλήφθηκαν ως ξεχωριστό θέμα στην ημερήσια διάταξη των συνομιλιών των τριών ηγετών στην Τεχεράνη, καθώς και κατά τη συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των τριών συμμαχικών χωρών στη Μόσχα τον Οκτώβριο του 1943.

Στην πραγματικότητα, υπήρχαν μόνο τρεις τέτοιες ξεχωριστές, «προσωποποιημένες» περιπτώσεις στην ημερήσια διάταξη των συνομιλιών: Τουρκία, Ιταλία και Φινλανδία. Όσον αφορά τα ζητήματα των μεταπολεμικών σχέσεων με την Ιταλία και τη Φινλανδία απαιτήθηκαν χωριστές δηλώσεις. Το τουρκικό ζήτημα, όμως, ήταν αυτό που ανησυχούσε διαρκώς όλους.

Αρχικώς, ήταν ο Τσώρτσιλ που πήρε την πρωτοβουλία. Μια σχεδόν αστυνομική ιστορία, με την ανεπιτυχή προσπάθεια των Βρετανών και του Τσώρτσιλ προσωπικά να κερδίσει την Τουρκία με την πλευρά των Συμμάχων, εξελίχθηκε όπως θα το περιγράψουμε. Προτρέχοντας, ας πούμε μόνον ότι **στη διάσκεψη της Τεχεράνης, ο Στάλιν, στην πρώτη του συνομιλία με τον Τσώρτσιλ και τον Ρούσβελτ, δήλωσε ξεκάθαρα και κοφτά ότι δεν θα ήταν ποτέ δυνατόν να επιτευχθεί η είσοδος της Τουρκίας στον πόλεμο!** Αυτό ωστόσο η αγγλοσαξονική διπλωματία δεν το κατανόησε.

Επίσκεψη του Τσώρτσιλ στα Άδανα.

Στις 30 Ιανουαρίου 1943, ο Τσώρτσιλ ταξίδεψε από το Κάιρο στη νοτιότερη μεγαλύτερη τουρκική πόλη, τα Άδανα, για να συναντηθεί με τον

Τούρκο πρόεδρο **Ισμέτ Ινονού**. Ο Τσώρτσιλ εξέφραζε επίσης τα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών, καθώς οι θέσεις των Αγγλοσαξόνων είχαν προηγουμένως συμφωνηθεί στη συνάντηση της Καζαμπλάνκα.

Ο Ινονού παρέμεινε σιωπηλός κατά τη διάρκεια της συνάντησης με τον Βρετανό πρωθυπουργό και η συνομιλία διεξήχθη από τον **Τούρκο πρωθυπουργό Σουκρού Σαράτζογλου** και τον **Υπουργό Εξωτερικών Νουμάν Μενεμεντσίογλου**. Ο Τσώρτσιλ βρέθηκε σε μη βολική θέση, αλλά οι Βρετανοί απλά δεν γνώριζαν ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις του τότε τουρκικού Συντάγματος, ο Πρόεδρος δεν είχε κανένα δικαίωμα να διεξάγει τέτοιες διαπραγματεύσεις. Αυτή η ανατολίτικη πονηριά τον απήλλασε από την ευθύνη να λάβει δύσκολες αποφάσεις για την εξωτερική πολιτική.

Και αυτοί οι δύο - ο Σαράτζογλου και, ιδιαίτερα, ο Μενεμεντσίογλου - κέρδισαν τον Τσώρτσιλ προσωπικά αλλά κι όλη τη βρετανική διπλωματία. Όμως οι Σοβιετικοί διπλωμάτες κατάφεραν να αποσπάσουν σημαντικές πληροφορίες από αυτήν την επαφή και να διευκρινίσουν με ακρίβεια τη θέση της Τουρκίας τη δεδομένη στιγμή.

Και οι δύο υψηλόβαθμοι Τούρκοι αξιωματούχοι ήταν Αλβανοί στην καταγωγή τους και οι δύο φοίτησαν στην Ελβετία. Ο πατέρας του Μενεμεντσίογλου, Ραφίκ, ήταν για κάποιο διάστημα Υπουργός Οικονομικών, υπό τον τελευταίο σουλτάνο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο προπάππος του, ο Ναμίκ Κεμάλ-μπέη ήταν ένας από τους κύριους ιδεολόγους του κινήματος των «Νέων Οθωμανών», και ο ίδιος ο Ατατούρκ έλεγε ότι τα έργα του Ναμίκ Κεμάλ-μπέη τού είχαν ασκήσει ισχυρή επιρροή. Ο προ-προπάππος του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών ήταν ο κύριος αστρολόγος του Σουλτάνου, ο οποίος ήλεγχε συνολικά τη ζωή του προληπτικού χαλίφη όλων των πιστών, με τη βοήθεια των αστεριών. Με αυτή την παλαιά αλβανική ελίτ, η οποία για αιώνες επηρέαζε την αυλή των σουλτάνων, δεν μπορείς να παίζεις. Ο ίδιος ο Ατατούρκ ήταν μισός Αλβανός και μισός «Μακεδόνας» και σκόπιμα περιβάλλετο από τέτοιους ανθρώπους, ενώ στην πρώτη επαναστατική κυβέρνησή του δεν υπήρχε ούτε ένας καθαρόαιμος Οθωμανός [Τούρκος].

Ο Τσώρτσιλ σκόπευε να δωροδοκήσει την τουρκική ηγεσία, διασφαλίζοντας τη μεταπολεμική συμμετοχή (ή συνενοχή) της Τουρκίας στη διευθέτηση της ζωής των περιοχών, για τις οποίες είχε ενδιαφέρον (κυρίως στα Βαλκάνια και τη Συρία), και τη δεδομένη στιγμή προσφέροντας να βοηθήσει

τους Τούρκους με σύγχρονα όπλα. Συγκεκριμένα, **προτάθηκε οι Τούρκοι να λάβουν προνόμια στα Βαλκάνια, ειδικά στη Βουλγαρία, πριν εμφανιστεί εκεί ο σοβιετικός στρατός.**

Εκείνη την εποχή, ο τουρκικός στρατός αξιολογείτο σε όχι καλή κατάσταση. Μόνο το πυροβολικό αντιστοιχούσε κάπως στο σύγχρονο επίπεδο, ενώ δεν υπήρχαν καθόλου τανκς και αεροσκάφη συγκρίσιμου επιπέδου. Ταυτόχρονα, ο Τσώρτσιλ φόβισε τους Τούρκους με μια πιθανή επίθεση της Γερμανίας, η οποία χρειαζόταν μια νέα έξοδο προς τη Μέση Ανατολή. Αξίζει να θυμηθούμε ότι εκείνη τη στιγμή δεν είχε ακόμη κριθεί το αποτέλεσμα της μάχης στο Στάλινγκραντ και στον σοβιετικό Καύκασο, και παρέμενε ισχυρή η απειλή της γερμανικής διείσδυσης στην Υπερκαυκασία και η σύνδεσή της με τους Τούρκους.

Ο Μενεμεντσίογλου θεωρείτο ο «δημιουργός της ουδετερότητας», ήταν ο επικεφαλής στις τουρκικές αντιπροσωπείες στις διαπραγματεύσεις στο Μοντρέ για τα Στενά και σ' αυτές για την επαρχία Χατάι [Αλεξανδρέττα] της Συρίας. Αλλά ταυτόχρονα **ήταν ένας φανερός Γερμανόφιλος**, που συναντήθηκε με τον **Ribbentrop** πάνω από δώδεκα φορές και είχε την τάση να χρησιμοποιεί την «ουδετερότητα», που δεν ανταποκρινόταν πλήρως στην έννοια της λέξης. Απλώς **ανέμενε ποιος θα νικούσε, έχοντας προφανή συμπάθεια προς τη Γερμανία, πιστεύοντας ότι στο μέλλον, με τη γερμανική βοήθεια, θα ξεκινήσει η αποκατάσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.**

Και σε αυτούς τους ανθρώπους ο Τσώρτσιλ προσέφερε σύγχρονα άρματα μάχης και αεροσκάφη, τα οποία δεν περίσσευαν καν στους ίδιους τους Βρετανούς. Προηγουμένως, έφερε μια στρατιωτική αποστολή στα Άδανα, η οποία έπρεπε να διδάξει στους Τούρκους πώς να χειρίζονται σύγχρονα όπλα. Στη συνέχεια, το Δεκέμβριο του 1943, μια τουρκική αντιπροσωπεία με την ίδια σύνθεση (Ινονού, Σαράτζογλου και Μενεμεντσίογλου) έφτασε στο Κάιρο για τη διάσκεψη με τη συμμετοχή των Τσώρτσιλ, Ρούσβελτ και **Τσιάνγκ Κάι Σεκ**. Υπήρξαν φήμες στον παγκόσμιο τύπο ότι η Τουρκία φερόταν να είναι έτοιμη να εισέλθει στον πόλεμο με την πλευρά των συμμάχων, αλλά στη διάσκεψη του Καΐρου δεν ελήφθησαν τελικές αποφάσεις. Επιπλέον, επιστρέφοντας στην Άγκυρα από το Κάιρο, **οι Τούρκοι συνήψαν συμφωνία με τη Γερμανία για την προμήθεια προς αυτήν του**

σημαντικού στρατηγικά χρώμιου. Την ίδια ώρα, η Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες συνέχιζαν να εξοπλίζουν τους Τούρκους με σύγχρονα όπλα.

Σε κάποιο σημείο, ο ηλικιωμένος Πρόεδρος Ινονού ήταν έτοιμος να αρνηθεί να προμηθεύει το Βερολίνο με χρώμιο, αλλά ο Μενεμεντσίογλου τον «τούμπαρε» με τον ίδιο τρόπο που οι πρόγονοί του καθοδηγούσαν τους σουλτάνους, και **το τουρκικό χρώμιο συνέχιζε να πηγαίνει στη Γερμανία μέχρι και τις αρχές του 1945.** Τον Φεβρουάριο του 1944, η υπομονή του Τσόρτσιλ εξαντλήθηκε, η βρετανική στρατιωτική αποστολή αποσύρθηκε από την Τουρκία και η προμήθεια όπλων σταμάτησε. Το Λονδίνο ουσιαστικά παραδέχτηκε ότι οι προσπάθειές του να επηρεάσουν την Άγκυρα μέσω της κολακείας, της δωροδοκίας και των υποσχέσεων ήταν άσκοπες.

Και όλο αυτό το διάστημα, ο Μενεμεντσίογλου επισκεπτόταν τον Σοβιετικό πρέσβη στην Άγκυρα, **Σεργκέι Βινογκράντωφ**, «για να παίξουν σκάκι».

Η αναφορά του Ρώσου πρέσβη από την Άγκυρα.

Να πώς περιγράφει ο Σοβιετικός πρέσβης τη συνάντηση με τον Τούρκο υπουργό Εξωτερικών στις 13 Φεβρουαρίου 1943, δηλαδή αμέσως μετά τη λήξη της συνάντησης με τον Τσόρτσιλ στην Αντάνα.

«Επισκέφτηκα τον Μενεμεντσίογλου. Ανέφερα ότι μου είπαν πως ο υπουργός ήθελε να με ενημερώσει για τη συνάντηση στα Άδανα. Ο Μενεμεντσίογλου, επιβεβαιώνοντας τα λόγια μου, παρατήρησε ότι ήταν έτοιμος να το κάνει νωρίτερα και με περίμενε την επόμενη μέρα μετά την επιστροφή του στην Άγκυρα. Τονίζοντας ότι με ευχαρίστηση με ενημερώνει, ο Υπουργός, πρώτα απ' όλα, είπε ότι ενώ βρισκόταν στη Σμύρνη, ο Βρετανός Πρέσβης έλαβε ένα τηλεγράφημα από τον Τσόρτσιλ, στο οποίο ο τελευταίος εξέφρασε την επιθυμία να συναντηθεί με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Εξωτερικών. Ο Σαράτζογλου έστειλε ένα τηλεγράφημα στον Μενεμεντσίογλου ζητώντας τις απόψεις του σχετικά με αυτό το θέμα. Αυτός απάντησε ότι μια τέτοια συνάντηση και ανταλλαγή απόψεων με τον Τσόρτσιλ δεν θα μπορούσε παρά να ωφελήσει. Έτσι, πραγματοποιήθηκε η συνάντηση. Ο Ινονού ήταν παρών σε όλες τις διαπραγματεύσεις, αλλά σύμφωνα με το τουρκικό σύνταγμα, όλα τα θέματα συζητήθηκαν με τον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Εξωτερικών. [...]

Ωστόσο, οι Βρετανοί μας είπαν στη διάσκεψη ότι εάν η Τουρκία μέχρι στιγμής ήταν σε θέση να αποφύγει τον πόλεμο με την πολιτική της ουδετερότητας, αυτό δεν σημαίνει ότι ο κίνδυνος έχει περάσει. Αντιθέτως, σύμφωνα με τους Βρετανούς, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι η Τουρκία θα δεχόταν επίθεση από τη Γερμανία, δεδομένου ότι η τελευταία, είχε σχεδιάσει να διεισδύσει στη Μέση Ανατολή ακολουθώντας δύο κατευθύνσεις -η πρώτη μέσω του Καυκάσου και η άλλη μέσω της Αιγύπτου. Αυτό το γερμανικό σχέδιο ματαιώθηκε. Τώρα πρέπει να φοβόμαστε ότι η Γερμανία θα επιλέξει τη μέση οδό, μέσω της Τουρκίας».

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι η Wehrmacht δεν είχε τη δυνατότητα τον Ιανουάριο του 1943 να βρει διαθέσιμες 40-50 μεραρχίες για να οργανώσει από το μηδέν ένα νέο θέατρο στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Μέση Ανατολή. Ο Μενεμεντσίογλου το γνώριζε αυτό πολύ καλά, αλλά παρ' όλα αυτά άφησε τον Τσόρτσιλ να ολοκληρώσει τη σκέψη του.

«Με βάση αυτό, οι Βρετανοί μάς υπενθύμισαν ότι τα τελευταία τρία χρόνια η Τουρκία ζητά όπλα για τον στρατό της. “Γνωρίζουμε, είπαν, ότι το τουρκικό πεζικό έχει καλά στοιχεία. Το τουρκικό πυροβολικό είναι σε ικανοποιητική κατάσταση. Αλλά δεν έχετε αρκετά σύγχρονα μέσα πολέμου - άρματα μάχης, αεροσκάφη κ.λπ. Προηγουμένως, δεν μπορούσαμε να δώσουμε αυτό που ζητήσατε, τώρα έχουμε αυτήν την ευκαιρία. Ας συζητήσουμε λοιπόν εδώ, σε αυτήν τη συνάντηση, σε ποιο βαθμό μπορείτε να αξιοποιήσετε όλα όσα μπορούμε να σας δώσουμε και ποιοι τρόποι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προμήθεια αυτών των όπλων”. Συμφωνήσαμε με αυτά τα γενικά σχόλια και εκφράσαμε την ετοιμότητά μας να ξεκινήσουμε τη συζήτηση. Αλλά ο πρόεδρος μας, πρώτα απ' όλα, ήθελε να θέσει το ερώτημα: "Γιατί θέλετε να μας δώσετε όπλα;" Το γεγονός είναι, εξήγησε ο Μενεμεντσίογλου, ότι δεν θέλουμε να είμαστε στο σκοτάδι για το νόημα αυτού που μας μιλούν. Θέλουμε να μάθουμε τι θέλουν από εμάς».

Τότε ο Τσόρτσιλ θα τεντώθηκε. Δύο απόγονοι Αλβανών φεουδαρχών, με τη σιωπηρή έγκριση του γιου ενός Κούρδου αξιωματούχου, όχι μόνο διαπραγματεύονταν, αλλά απευθείας ρώτησαν: τι θέλετε από εμάς;

«Οι Βρετανοί εξήγησαν αμέσως στον πρόεδρο ότι, πρώτα απ' όλα, θεωρούν καλύτερο για τον κοινό σκοπό εάν η Τουρκία είναι ισχυρή. Η αδυναμία της Τουρκίας, κατά τη γνώμη τους, θα μπορούσε να βλάψει τον

σκοπό των συμμάχων, εάν λάβουμε υπόψη την πιθανότητα εκπλήξεων. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που προέβαλαν οι Βρετανοί και μας φάνηκε πειστικός, λογικός και σεβασμός. Δεύτερον, οι Βρετανοί είπαν ότι "θέλουμε να ενισχύσουμε την Τουρκία, να της δώσουμε μεγαλύτερη ελευθερία αποφάσεων, στο μέτρο του δυνατού, πώς θα ενισχυθεί η αμυντική ικανότητα της Τουρκίας και θα αυξηθεί το αίσθημα ασφάλειας γι' αυτήν, θα είναι πιο ελεύθερη στη λήψη ορισμένων σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά της"».

Επρόκειτο για κολακεία, η οποία ήταν κατ' αρχήν σύμφωνη με την τουρκική εθιμοτυπία και τον τρόπο διεξαγωγής των διαπραγματεύσεων. Στη συνέχεια ήρθε η σειρά των λεπτομερειών.

Το σχέδιο του Τσώρτσιλ για την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο.

«Εδώ οι Βρετανοί μας εξέθεσαν τα τρία στάδια της σταδιακής αποχώρησης της Τουρκίας από την πολιτική της ουδετερότητας [...] Κατά τη γνώμη τους, το πρώτο στάδιο θα μπορούσε να είναι η διευκόλυνση της διέλευσης των συμμαχικών μέσων μέσω των Στενών και η αποτροπή της διέλευσης των Στενών για τις δυνάμεις του Άξονα. Σ' αυτό αντιτάχθηκα στον Τσώρτσιλ, επισημαίνοντας ότι το ζήτημα του συνεδρίου στο Montreux και η παραβίασή του ήταν πάντα λεπτό και ακανθώδες για εμάς ζήτημα. Από τη σκοπιά του μέλλοντος, δεν θα ήταν σκόπιμο να θέσουμε τους εαυτούς μας σε μια άβολη θέση σχετικά με το θέμα των Στενών. Ο Τσώρτσιλ περιφρόνησε το σχόλιο μου, όπως ξέρετε, είναι ένα εκδηλωτικό και ενθουσιώδες άτομο. Απλώς είπε ότι θα έρθει η ώρα και δεν θα είστε τόσο σχολαστικοί, γιατί αυτό που κάποτε αποτελούσε 'casus belli' για τη Γερμανία δεν θα φαίνεται πλέον ως τέτοιο τη στιγμή που θα μπορείτε να της πείτε ανοιχτά 'δεν δίνω δεκάρα σε ό,τι λέτε'.

Από τη μία πλευρά, ο Μενεμεντσίογλου παρατήρησε τις θέσεις της Συνθήκης του Montreux για τα Στενά, και επεσήμανε τον κίνδυνο ενός προηγούμενου για το μέλλον. Ενώ ο Τσώρτσιλ συμπεριφέρθηκε πολύ συναισθηματικά και κοντόφθαλμα. Αλλά μην λησμονούμε ότι ήταν ο ίδιος ο Μενεμεντσίογλου που υπέγραψε αυτή τη συνθήκη για τα Στενά του Montreux για λογαριασμό της Τουρκίας, και ήταν αυτός που εξασφάλισε τη διέλευση των Στενών για τα γερμανικά και τα συμμαχικά της Γερμανίας (ρουμανικά και βουλγαρικά) πλοία. **Οι Τούρκοι εξαρχής συμπεριφέρονταν υποκριτικά και η συναισθη-**

ματικότητα του Τσώρτσιλ τους έδωσε ακόμη μεγαλύτερη ελευθερία να ελέγξουν την κατάσταση.

«[...] Τέλος, το τρίτο στάδιο, όταν η Τουρκία θα έχει ήδη αρκετή δύναμη για να ακολουθήσει τα εξωτερικά της συμφέροντα, θα εισέλθει απευθείας στον πόλεμο. Σε αυτό το σημείο, ο Μενεμεντσίογλου σημείωσε ότι **κατά τη διάρκεια της διάσκεψης δεν ζητήθηκε τίποτα από την Τουρκία και η Τουρκία δεν ανέλαβε καμία υποχρέωση.** Η Τουρκία παραμένει, όπως και πριν, έχοντας πλήρη ελευθερία στη λήψη αποφάσεων που θεωρεί απαραίτητες σύμφωνα με τα συμφέροντά της.

Αυτή ήταν γενικά η διακριτή θέση της Τουρκίας: δεν υπέγραφαν έγγραφα πολιτικού χαρακτήρα. Μπορεί κανείς να φανταστεί πόσο δύσκολο ήταν για τον πρέσβη Βινογκράντωφ να επικοινωνήσει με έναν εκλεπτυσμένο με ανατολίτικο τρόπο διπλωμάτη όπως ο Μενεμεντσίογλου. Για παράδειγμα, στη συνέχεια ο Μενεμεντσίογλου διερεύνησε ανοιχτά τη θέση του Τσώρτσιλ σχετικά με την περαιτέρω διευθέτηση των Βαλκανίων όταν «καταρρεύσει η Γερμανία». Ταυτόχρονα, ο Τούρκος υπουργός μίλησε για πιθανό λιμό τα Βαλκάνια, αλλά και για **την εμφάνιση ορισμένων «τουρκικών στρατευμάτων» στη Βουλγαρική Ρωμυλία, τα οποία, ίσως, θα εκδικηθούν τους Βούλγαρους για παρελθούσες προσβολές.** Αλλά σε κάθε περίπτωση διατηρώντας το ανεξάρτητο κράτος της Βουλγαρίας.

Ο Τσώρτσιλ απάντησε αναπτύσσοντας την παλιά του θεωρία ότι **τα Βαλκάνια και η Κεντρική Ευρώπη πρέπει να ενωθούν σε κάποιο είδος συνομοσπονδίας** για να αποφευχθούν ατέρμονες διεθνικές και συνοριακές διαφορές. Η θεωρία αυτή φαινόταν τότε πολύ ουτοπική για να έχει την ευκαιρία να ενσωματωθεί στην πραγματικότητα. Αλλά ο Βρετανός πρωθυπουργός προσπαθούσε τακτικά να την μεταφέρει στους Ρούσβελτ και Στάλιν.

Ο πρέσβης Βινογκράντωφ γράφει περαιτέρω:

«Ρώτησα πώς αντέδρασαν οι Γερμανοί στη συνάντηση στα Άδανα. Ο Μενεμεντσίογλου απάντησε ότι "μιλώντας ειλικρινά, πριν από ένα χρόνο οι Γερμανοί θα θεωρούσαν τους εαυτούς τους πολύ προσβεβλημένους από αυτή την διάσκεψη και θα μπορούσαν να έχουν προκαλέσει πολλά προβλήματα. Τώρα δεν είναι στην ίδια θέση όπως πριν από ένα χρόνο. Αναγκάστηκαν να αποδεχθούν αυτήν την διάσκεψη στα Άδανα. Η άποψή τους, την οποία μου εξέφρασαν, συνοψίζεται σε μια φράση: "**Εάν τα όπλα**

που θα λάβετε από τους Βρετανούς χρησιμεύουν για να ενισχύσουν την άμυνά σας, να ενισχύσετε τη χώρα σας, δεν έχουμε καμία αντίρρηση"». [...]

Αλλά τελικώς, συνέχισε ο υπουργός, πρέπει να σημειωθεί ότι οι Γερμανοί δεν έχουν λόγο να ανησυχούν από αυτή τη διάσκεψη, γνωρίζουν τη συμμαχία μας με τους Βρετανούς και δεν μπορούν να θεωρήσουν τις διαπραγματεύσεις μας με τους Βρετανούς ως ασυνήθιστες, ειδικά επειδή **εμείς δεν αλλάζουμε την πολιτική μας ως αποτέλεσμα αυτής της διάσκεψης».**

Αυτή ήταν μια από τις βασικές φράσεις που είπε ο Μενεμεντσιόγλου στον Βινογκράντωφ. Η πολιτική της Τουρκίας δεν αλλάζει από τις διαπραγματεύσεις με τον Τσώρτσιλ και την έναρξη εφοδιασμού της Άγκυρας με βρετανικά όπλα. Αυτό δεν αφορά μόνο την πολιτική της «ουδετερότητας», αλλά και την πρακτική της συνεργασίας με το Βερολίνο. «Οι Γερμανοί δεν έχουν λόγο για να ανησυχούν». Παρακάτω:

«Στην ερώτησή μου σχετικά με τη γνώμη του υπουργού για την πιθανότητα γερμανικής επίθεσης εναντίον της Τουρκίας, ο Μενεμεντσιόγλου απάντησε: “Εάν η απόφαση σχετικά με το εάν η Γερμανία θα επιτεθεί στην Τουρκία ή όχι αφορά το γερμανικό γενικό επιτελείο, τότε μπορεί να είμαστε σίγουροι ότι δεν θα επιτεθεί στην Τουρκία, αλλά επειδή αυτό το ζήτημα θα αποφασιστεί από ένα άτομο που δεν θεωρεί τον εαυτό του δεσμευμένο από τη λογική και ενεργεί σύμφωνα με τη θεϊκή έμπνευση, τότε μια τέτοια πιθανότητα δεν μπορεί να αποκλειστεί. Ο Χίτλερ δεν ακούει κανέναν, και τώρα, για παράδειγμα, έχει γίνει γνωστό σε εμάς ότι ο Ribbentrop δεν μπόρεσε να συναντηθεί με τον Χίτλερ για περίπου ένα μήνα, ο Χίτλερ έχει κλειδωθεί στο γραφείο του και δεν δέχεται κανέναν, το μόνο άτομο που μπορεί να μπει στο γραφείο του είναι ο επικεφαλής της Γκεστάπο, ο Himmler».

Ήταν αλήθεια για τον Ribbentrop. Υπήρξε μια περίοδος που ο Χίτλερ, για κάποιο παράλογο λόγο, δεν δεχόταν τον Υπουργό των Εξωτερικών του. Και από τον Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών δεν είναι απαραίτητο να απαιτηθεί γνώση των λεπτομερειών της εσωτερικής γερμανικής ζωής. Γνωρίζουμε ωστόσο ότι ο Himmler δεν ήταν ο επικεφαλής της Γκεστάπο, αλλά τέλος πάντως ο Μενεμεντσιόγλου συγχωρείται.

«Η γερμανική επίθεση εναντίον της Τουρκίας δεν μπορεί να αποκλειστεί επειδή πρέπει να παραδεχτούμε ότι η Γερμανία δεν έχει χάσει εντελώς τη

δύναμή της. Η Γερμανία μπορεί να σταθεροποιήσει τη θέση της στο Ανατολικό Μέτωπο, αν υποθέσουμε μια τέτοια δυνατότητα, σταματώντας σε κάποια γραμμή, και τη θέση της στην Τυνησία. Αυτό θα της δώσει την ευκαιρία, έστω και προσωρινά, να συγκεντρώσει δυνάμεις και να πραγματοποιήσει μετωπική επίθεση εναντίον της Τουρκίας. Ευρισκόμενη στο ευνοϊκό οροπέδιο της Ανατολίας, θα διευθύνει τις περαιτέρω επιχειρήσεις της, εάν είναι δυνατόν γι' αυτήν, είτε εναντίον του Καυκάσου, του Ιράν, του Ιράκ, είτε κατά της Συρίας, της Παλαιστίνης, της Αιγύπτου.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, κατέληξε ο Μενεμεντσιόγλου, **δεν πρέπει να προκαλέσουμε τη Γερμανία έως ότου είμαστε αρκετά δυνατοί.** Φυσικά, αν μας επιτεθεί, θα πολεμήσουμε και θα πολεμούσαμε ακόμη και χωρίς βρετανικά όπλα, αλλά θα δούμε αν θα ήταν τόσο εύκολο για τη Γερμανία να μας καταστρέψει, αλλά σε κάθε περίπτωση δεν θέλουμε να εξαφανιστούμε από το χάρτη. Εκτός από το γεγονός ότι αυτό δεν το θέλουμε, **πρέπει να σημειωθεί ότι η εξαφάνιση της Τουρκίας θα αποτελούσε βαρύ πλήγμα και για τους συμμάχους. Αντιθέτως, η ενδυνάμωση της είναι ένας παράγοντας μεγάλου οφέλους για τους συμμάχους».**

Αλλαγή της σοβιετικής πολιτικής προς την Τουρκία.

Κατ' αρχήν, η Άγκυρα έκανε ελιγμούς σχεδόν σε ολόκληρο τον πόλεμο με μισο-απειλητικό, μισό-απαιτητικό τόνο. Ο πρέσβης Βινογκράντωφ διατήρησε φιλικές σχέσεις με τον Μενεμεντσιόγλου, παρά την, κατά διαστήματα, προφανή φιλο-γερμανική θέση του Τούρκου υπουργού. Έπαιζαν σκάκι.

Οι πληροφορίες που προέρχονταν από τον Βινογκράντωφ στη Μόσχα κατέστησαν δυνατό για τη Μόσχα και τον Στάλιν προσωπικά να καθορίσουν τη βασική γραμμή συμπεριφοράς απέναντι στην Τουρκία. Για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν απαραίτητο να διατηρηθεί ένας ολόκληρος στρατός στην Υπερκαυκασία, ο οποίος κατά την περίοδο από το 1941 έως το 1945 ονομαζόταν **Καυκασιανό Μέτωπο**. Εκτός από την κατοχή του βόρειου τμήματος του Ιράν, ο στρατός αυτός έπρεπε να καλύπτει και τα τουρκικά σύνορα, καθώς **ξετάστηκε σοβαρά το ζήτημα της δυνατότητας ταχείας εισόδου της Τουρκίας στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας.**

Για να εξαλείψει αυτήν την απειλή έπρεπε, μεταξύ άλλων, να το κάνει μέσω ενός προληπτικού κτυπήματος. Εν μέσω των μαχών για το Στάλιν-

γκραντ, δαπανήθηκαν μεγάλοι υλικοί πόροι για την κατασκευή συγκεκριμένων δρόμων και γεφυρών στην Αντζαρία (τμήμα της Γεωργίας) που θα μπορούσαν να αντέξουν τα κομβία τεθωρακισμένων (αυτοί οι δρόμοι και οι γέφυρες εξακολουθούν να υπάρχουν).

Η απειλή από την Τουρκία θεωρήθηκε πολύ επικίνδυνη, για να μην αναφέρουμε το γεγονός ότι η συμπεριφορά της Άγκυρας σχετικά με τη διέλευση γερμανικών και ρουμανικών πλοίων μέσω των Στενών φαινόταν ως εχθρική συμπεριφορά απέναντι στην ΕΣΣΔ.

Το πρόβλημα των Στενών συζητήθηκε από τον Στάλιν στη διάσκεψη της Τεχεράνης στο πλαίσιο της εχθρικής συμπεριφοράς της Τουρκίας.

Άλλο ζήτημα βεβαίως ότι η Σοβιετική Ένωση δεν μπορούσε να δαπανήσει πόρους για τη δημιουργία ενός νέου θεάτρου στρατιωτικών επιχειρήσεων (όπως και η Γερμανία), κάτι που επέτρεψε στην Άγκυρα να χειραγωγεί την κατάσταση προς όφελός της. Αλλά ήταν δυνατόν να προσδιοριστεί η στάση απέναντι στην Τουρκία και να ληφθεί μια τελική απόφαση με βάση αξιόπιστες πληροφορίες που προέρχονταν από την Άγκυρα τόσο μέσω της κατασκοπίας, όσο και (κυρίως) μέσω του Υπουργείου Εξωτερικών.

Οι πληροφορίες από τον πρέσβη Βινογκράντωφ αποδείχθηκαν καθοριστικές σε αυτό το θέμα. Η αξιολόγηση των όσων είπε ο Μενεμεντσίογλου έδειξε ότι η Τουρκία θα ήταν έτοιμη για επιθετικές ενέργειες μόνο εάν η Γερμανία μπορούσε να κερδίσει προς την κατεύθυνση του Καυκάσου (αυτό μπορεί να συγκριθεί σε κάποιο βαθμό με τις πληροφορίες του Ζόργκε για τα σχέδια της Ιαπωνίας). Διαφορετικά, οι Τούρκοι θα συνεχίσουν να «ισορροπούν σε πολλές καρέκλες», και στο μέλλον δεν θα υπάρχει ανάγκη να διατηρηθεί μεγάλη δύναμη στρατού στην Υπερκαυκασία. Τελικά ο στρατός αυτός μεταφέρθηκε στην Κριμαία, αν και μέρος του συνέχισε να καλύπτει τα σύνορα στην Αντζαρία, αλλά μετά την άνοιξη του 1943, απειλώντας μάλλον την Τουρκία παρά αμυνόμενος σε αυτήν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία θα μπορούσε να αποκλειστεί από τον κατάλογο των «νικητριών χωρών», αν και η Άγκυρα τον Φεβρουάριο του 1945 κήρυξε τυπικά τον πόλεμο στη Γερμανία. Η απόφαση αυτή υπαγορεύτηκε από την αγγλοσαξονική διπλωματία, η οποία ήθελε να διατηρήσει την Τουρκία στη σφαίρα επιρροής της μετά τον πόλεμο.

Έτσι, η σοβιετική διπλωματία όχι μόνο εξασφάλισε τη νότια πλευρά της ΕΣΣΔ από μια πιθανή απειλή από έναν ασταθή γείτονα (αν και ο Μενεμεντσιόγλου προσπάθησε να πείσει τον Βινογκράντωφ ότι θα υπάρχει "παντοτινή φιλία"), αλλά αργότερα παρείχε στη Μόσχα καλές αφετηριακές θέσεις για τις διαπραγματεύσεις για την μεταπολεμική παγκόσμια τάξη. Σε αυτές συμπεριλαμβανόταν και η πιθανή αποζημίωση από την Ιταλία, για παράδειγμα, καθώς και ένα εντελώς υπαρκτό σχέδιο απόδοσης της Λιβύης στην ΕΣΣΔ. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

Μετάφραση από την Ιστοσελίδα :
<https://vz.ru/society/2021/3/8/1087964.html>

***Ο Σωτήρης Δημόπουλος είναι Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου & Πτυχιούχος του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων του Κιέβου. Εργάζεται ως Πολιτικός Αναλυτής.**

Πηγή : **<https://sotiriosdemopoulos.blogspot.com/>**